

נודה הדהיבל

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נודה אחיעזר
 בנשיאות מרן הגה"צ רבי משה יעקב ווייס שליט"א גאב"ד נודה אחיעזר
 רח' נחשוני 3 נודה אחיעזר בני ברק
עש"ק פרשת במדבר כ"ח באייר תשס"ט, גליון מס' 4

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"ג	מוצ"ש	ר"ת
7:14	8:17	8:48
6:59	8:15	8:51
ירושלים	ב"ב	

נושא הלכתי בפרשת השבוע
 מתוך שיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א
 ראש ישיבת קוידנוב וראש בית ההוראה "נודה אחיעזר"

פדיון הבן על ידי שליח לוי

[במדבר ג, מט-נ] וַיִּקְחוּ מִיִּשְׂרָאֵל לְקָחוּ אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֲדֻפִּים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם, מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקָחוּ אֶת הַכֶּסֶף וְגו'.

הדעות בפדיון ע"י שליח

כתב הרמ"א [י"ד שה, י]: ואין האב יכול לפדות על ידי שליח. וגם אין בית דין פוֹדֵין אותו בלא האב. ומקורו מדברי השואל בתשובות הריב"ש [קלא]. אולם הט"ז והש"ך [שם, יא] הכריעו שכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדותו במקום הבן בממון האב. ובמחנה אפרים [זכיה, ז] והש"ך [שם] תמהו דהא קי"ל בכל התורה שלוחו של אדם כמותו. והביאו שכן מבואר בדברי הר"ן פ' כל שעה ובמעדני מלך [בכורות פ"ח, ד"ח יז] ובצידה לדרך לבעל האר שבע [על רש"י פ' בא], ובמהרש"ל בשם מהר"מ מ"ץ והובא בדרישה שאפשר לפדות על ידי שליח, ואכמ"ל בזה.

ראיה מהמקרא שפודים על ידי שליח

והמלב"ם בביאורו כאן כתב: ואגב הודיע שהיה הפדיון על ידי משה, וכדעת הש"ך ביורה דעה שיכול לפדות על ידי שליח. וכבר קדמו בראיה זו ההפלא"ה בפנים יפות, והאריך בזה ע"ש, גם השואל בשו"ת שבט סופר [י"ד צח] הביא ראיה זו, ועי"ש מה שהאריך בזה.

קושייה מהמקרא על הסוברים שאין פודים ע"י שליח

ובשו"ת מהר"י אסאד [י"ד רסה] תמה מכאן על הריב"ש הנ"ל, דמלבד מה שתמהו עליו כל האחרונים, דמאי שנא

מכל התורה כולה ששלוחו של אדם כמותו, התמיהה יותר גדולה מזה דזיל קרי בי רב נמי הוא, נילף מהכא דפדיון איתיה ע"י שליח וע"י בית דין, דאל"כ למה צוה ה' למשה בפדיון בכורי מדבר שהוא יהי שליח לישראל ולכהנים ליקח מבכוריהם דמי פדיונם וליתנם לאהרן, כמ"ש ולקחת חמשת וכו' ונתת הכסף לאהרן וכו' ויקח משה את כסף הפדוים וכו' מאת בכור בני ישראל וכו' ויתן משה את כסף הפדוים לאהרן וכו'. וכיון דהמצוה על האב או על הבן עצמו כמו שבאה המצוה בראשונה בס"פ בא, כך היה צריך להיות בפדיון בכורי המדבר כל אב יפדה את בנו או גדול יפדה את עצמו. אלא ודאי להורות לדורות צוה ד' כך, שפדיון הבן יוכל לעשות ע"י שליח. ואולי מהאי טעמא סיים קרא התם בפ' במדבר סיני, ויתן משה את כסף הפדוים לאהרן ולבניו וגו' כאשר צוה ה' את משה, אין צו אלא מיד ולדורות כדיליף בקידושין [כט, א] האב חייב למולו גם לדורות, מקרא דכתיב כאשר צוה אותו וגו', כנ"ל.

מפדיון הלויים אפשר להוכיח לדיני פדיון הבן

וכתב המהר"י אסאד שם להוכיח שניתן ללמוד ממה שנאמר בפדיון הלויים לענייני פדיון הבן, דהרי הרמב"ם [פ"א מהל' בכורים ה"ג] והרא"ש שלהי מס' בכורות ילפי' דפדיון בכור ניתן ה' סלעים לזכרי כהונה דוקא ולא לכהנת,

הדעות שצריך שליחות גם בפדיון במעות האב

אך בשו"ת שבט סופר [י"ד צח] דחה דברי זקנו החת"ס, דמה שרצה לומר דאם האב שולח מעותיו ע"י אחר לא צריך לשליחות כלל, ודוקא אם השליח רצה לפדות בממון שלו, לא נשמע כן מאחרונים, ועיין בהפלאה [הנ"ל] ובאבני מלואים [לח, ה], רק מצאתי לקדושת זקני חבר בסידור יעב"ץ, שכתב ג"כ בפשיטות כן.

כהן אם יכול להעשות שליח לפדיון

וכן הביא הפתחי תשובה בשם שו"ת פני אריה [מד] דאף כאשר פודה השליח במעות של אבי הבן הוא מדינא דשליחות. וחיידש שם הפני אריה דכהן אינו נעשה שליח לפדות בן ישראל מכהן אחר, כי הכהן ליתא בפדיון דנפשיה, כדתנן בבכורות [יג, א] כהנים ולויים לא נפטרו מבכור בהמה טהורה אלא מפדיון הבן ופטר חמור, א"כ לענין פדיון הוא כעבד, דתנן בגיטין [כג, א] שאינו בתורת גיטין וקידושין, ואינו נעשה שליח לקבלה, וה"ה להולכה כמ"ש רש"י שם. וא"כ הוא הדין והוא הטעם יפסל בשליחות דפדיון. וכתב הפני אריה דלשיטת הר"י מיגאש שהביא הר"ן שם, עבד פסול רק לשליחות קבלה, וביאר הר"ן להולכה אינו אלא כשליח דעלמא, וישנו בשליחות. משא"כ בקבלה שמכיון שמשגיג גט לידו מגורשת והוא אין לו יד הואיל ואינו בתורת גיטין. ורק גוי פסול להבאה כיון שאינו בן ברית. א"כ גם בפדיון הבן, כשמביא הכהן הכסף בשליחות האב, דהוי ממש דומיא דשליח הולכה, כהן נמי נעשה שליח.

הבדל בין כהן ללוי

והאמת שגם בשו"ת חתם סופר [י"ד רצו] הביא, שתמה השואל מדוע לא כתב שום פוסק דכהן ולוי שאינם בני פדיון יפסלו לשליחות זו, ועל כרחק שכשרים להיות שלוחים. והשיב לו החת"ס: דבר גדול דיבר, ועל מי תלונתו, אין אחד מהראשונים שהזכיר שליחות בפדיון, כי אם משמעות דברי הר"ן שכ' אגב ריהטא דבדיקת חמץ ופדיון נעשים ע"י שליח, וי"ל אה"נ כהן ולוי לא. והאחרונים שבאו אחרי הרמ"א ופסקו דבפדיון נעשה ע"י שליח, הם בודאי לא נחתו לסברא דידי דא"כ מיתרצא ריב"ש כמו שתירצתיו אני [כנ"ל], וא"כ לדידי אימא ה"נ אפי' להר"ן יפסלו לויים לשליחות זו. אמנם כהן נראה לי דכשר לשליחות, משום שהוא הוא שפודין עמו, וה"ל כאיש ואשה ששניהם כשרים לשליחות הגט, בין להולכה בין לקבלה, אע"פ שהאיש אינו מתגרש והאשה אינה מגרשת, מ"מ מיקרי תרווי' אית' בגירושין, וה"נ ישראל הנפדה והכהן הפודה שניהם בפדיון. – ועיין בליקוטי הערות מה שקיבץ דברי האחרונים בזה.

ומייתי לי' מקרא בפ' במדבר סיני ונתת הכסף לאהרן ולבניו ויתן משה את כסף העודפים לאהרן ולבניו וכו'. וכן בתשובת צמח צדק [קכח] יליף דין דאין מילה מעכב את הפדיון, מדין תחלת פדיון בכורי ישראל במדבר שלא היו נמולים וכו', א"כ אף אנו נילף מהתם דפדיון אית' ע"י שליח וע"י בית דין.

שני ענייני שליחות בפדיון הבן

ובקושי' זו כבר קדמו בפנים יפות כאן, וכתב לתרץ על פי מה שהעלה בספרו הפלא"ה [כתובות עד, א], דאף [השואל ב]ריב"ש, הסובר שאין שליחות בפדיון הבן, יודה שנתנית המעות יכולה כן להיות על ידי שליח, כמפורש בבכורות [ג, א] דרב אשי שדר ליה לרב אחי בריה דרב הונא שיבסר זוזי בפדיון הבן. וכן מוכח ממה שאמרו בקידושין [ו, ב] דמהני נתינה במתנה על מנת להחזיר בפדיון הבן, והרי כל דליתא בשליחות ליתא בתנאי, כמ"ש בכתובות [עד, א] שם. אלא על כרחק שרק עצם האמירה הרי בני פדוי ליתא בשליחות, דבדיבור א"צ דיני תנאי, אבל נתינת הכסף יודה הריב"ש שיכול להעשות על ידי שליח. וא"כ יש לומר דהאמירה ה' על ידי הלויים עצמם, אלא שמשם לקח הכסף. [וע"ש דבר נחמד מדוע לא לקח אהרן בעצמו, דכסף פדיון נחשב כממון שאין לו תובעים, דיכול לומר לכהן אחר אני רוצה ליתן. אבל משה לקח מדין בית דין שיכול להוציא מהמחוייב ואפילו ממשועבדים].

חילוק נוסף בסוגי שליחות לפדיון הבן

וכעין זה מתרצים האחרונים, על פי מה שהעלה החת"ס [י"ד רצז] לחלק שמה שאב שולח ממון לכהן על ידי שליח מועיל בודאי, כי אין שליחות זה כקידושין וגטין דמלבד הגעת המעות להאשה צריך שיאמר הרי את וכו', ובעינן שתהיה אמירת השליח כאמירת הבעל. אבל בפדיון הבן לא יהא אלא מניח מעותיו על הקוף ומשלחו לכהן, ויודיע שהוא שולח לו בפדיון בנו יוצא ידי חובתו, רק שידע הכהן שבשביל פדיון נותן לו. ואם כן מה לי הוא מה לי שלוחו. אך מ"ש הריב"ש והרמ"א הוא שהשליח נותן ממון של עצמו ואיננו מזכה ממנו להאב, אלא רוצה לפדות בנו של פלוני בממון עצמו בשליחות פלוני, ויהי' האב י"ח פדיון מטעם שלוחו כמותו, וכמי שמפריש מתבואות עצמו על כריו של פלוני. ובהא פשיטא לשואל שבריב"ש דאינו נפדה על ידי שליח, אבל ממון שלוח מבעלים לכהן אין זה פדיון על ידי שליח אלא הגעת ממון על ידי שליח, ואין בכך כלום. וכן כתב הגאון הנתיבות בתשובתו שבס' חמדת שלמה [י"ד לב]. – ואם כן ברור שאין להוכיח כלום מפדיון הלויים, שהרי רק העבירו את כספם באמצעות משה, ולדברי החת"ס לא עלה בדעת השואל לפסול שליחות זו.

הסבר להתיר אשה בשליחות

והמהר"י אסאד [הנ"ל] הביא בשם השואל שהיה פשוט לו, דאשה הא ודאי כיון דליתא בדנפשה אינה נעשית שליח לפדות בן, וכהנים ולוים איפשטא ליה דנעשים שליח דשפיר איתא בדנפשייהו. ודחה דבריו, דלדבריו איפשט רק בכהנים לבד דנעשה שליח לפדיון, ובהדיא כתב החתם סופר לטעם זה היינו בכהן דוקא אבל לא בלוים. וכמו כן דחה דברי השואל לפסול באשה, דלפי הטעם שכתב החתם סופר הנ"ל על כהן איתא בדנפשיה לפי שהוא הוא שפודין עמו, לפ"ז גם אשה לשיטת רש"י דמייתי הרא"ש שלהי בכורות וחד תי' בתוס' קדושין ח' ע"א דפדיון הבן ניתן גם לכהנת, אשה נמי איתא בדנפשה מקרי, עכ"פ אשה כהנת נעשית שליח לפדיון כמו כהן.

לוי נחשב כבכור ושפיר נעשה שליח

שוב כתב המהר"י אסאד, דפשיטא ליה דלוים נעשים הם שלוחים לפדיון, חדא משום דתחלת פדיון בכורי מדבר, הלוים עצמם הם היו פדיונם שנכנסו בקדושה תחתיהם, ומה"ט גופא הם פטורים לדורות מפדיון. א"כ פטורא דידהו לדורות טעמא הוא משום דאתיא מחיובא דידהו, ע"ז שנכנסו גופם בראשונה תחת בכורי ישראל ומאז נתקדשו גופם בקדושת הבכורים, קדושה לשעתה ולעתיד לכל הדורות, וה"ל שפיר איתא בדנפשייהו. וזהו כעין טעם של הגאון תשובת ח"ס הנ"ל על כהנים. והביא ראיה כמו שהבאנו לעיל לתמוה על הריב"ש, שסובר שא"א לפדות ע"י שליח, דזיל קרי בי רב נמי הוא, שנאמר כאן, ויתן משה את כסף הפדוים וכו', ומשה לוי הי', ונעשה שליח לפדות הבכורים בממונם. וכ"כ השואל בשבט סופר [י"ד צח].

דחיית ראיה זו

ובעל שבט סופר דחה ראיתו, דהא טעמא דש"ס משום דליתא בנפשיה, ולא יכול להיות שליח בדבר, וזה לאחר שציוה הקרא שלוים יפדו הבכורים, שילפינן מזה שגם לדורות בן לוי פטור, כמו דאמרין בבכורות אם הפקיעו קדושות אחרים כ"ש קדושת עצמן שיפקיעו, אבל קודם זה הא גם לויים מחוייבים, דהא הלוים בכורים לא היו יכולים להפקיע אחרים, משום דדי שיפקיעו את עצמן. וגם הלוים הי' מחוייבים בפדיון אז, ע"כ שפיר היה יכול משה להיות שלוחם, וגם על ידם נפדו הבכורים, וא"ש. - ובמהר"ט אלגזי בכורות [פ"א לדף יא, סוף אות ז] חקר, בפדיון פטר חמור, אי יכול כהן להיות שליח מדליתא בנפשיה. וכתב דתלוי במהות חיוב מצות הפדיון, דלמ"ד דהמצוה מוטלת על הבעלים, י"ל דאינו פדוי דכיון דהכהן פטור מפטר חמור. ואם נאמר דאינה מוטלת על הבעלים, פדיונו פדוי.

פדיון על ידי ציבור ובית דין

והחתם סופר [חיו"ד, רצו] כתב: נ"ל פשוט כיון שכהן ולוי המה במ"ע לפדות בכורי ישראל, ואפי' ציבור שכולם לויים ויש ביניהם בכור ישראל, מחוייבים לפדותו מממון עצמן, א"כ נעשים שלוחים לפדיון בכורים ג"כ. וכן כתב עוד החתם סופר [שם, רצז]: אמנם אם אין אב לפדות פודין הבית דין מממון של צבור את הבן, והוא מצות עשה בפני עצמה. גם בשו"ת מהר"י אסאד [י"ד רסד] העתיק תשובה מכת"ק הגה"ר רבי מרדכי בנעט זצ"ל, בעניין ספק אבי הבכור אם חייב להוציא ממון ולפדותו, וכתב: ואין לומר כיון דספק מצוה הוא, הרי נתחייב במצוה זו מספק, דזה אינו דכל מצוה דאית בה נתינת ממון לא מחוייבים מספק, כמבואר במתנות כהונה ביו"ד סי' ס"א סעיף כ"ג וסעיף ל"ג..., על כן פשוט שאין עליו לפדותו, ומכ"ש שאינו יכול לברך על הפדיון, ובית דין העיר מחוייבים לפדותו.

ותמהו עליהם האחרונים [הובאו בליקוטי הערות על שו"ת חת"ס], דהיכן מצינו שיש מצוה על הציבור לפדות את הבכור, והביאו שהחתם סופר בעצמו [שם, רצה] כתב: נראה לי אי לאו דכתיב בתורה להדיא מ"ע המול לכם כל זכר, שיהיה המצוה מוטלת על כל ישראל למול זכריהם..., לולי כן לא היה יכולים למול את הגדול מטעם שליחות..., אבל מ"ע למול את עצמו לכשיגדיל, באותה מצוה הוא לא שייך בגווה ולא מצי למיהוי שליח, אלא שבאמת המצוה מוטלת על כל ישראל למול זכריהם ומשו"ה יכולי' למולו. וא"כ בפדיון הבן דלא גלי רחמנא שום מצוה על הבית דין, א"כ אין אדם יכול להעשות שליח לפדות הגדול עכ"פ, וס"ל להני גאונים כיון דאמרין בקידושין [כט, א] תפדה תפדה כל שאינו בתפדה אינו בתפדה, ומהא נפקא פטור האשה ממצוה זו, א"כ ממילא כשם שאין שליחות בתפדה, כך אין שליחות בתפדה, וגם האב אינו יכול לעשות שליח לפדות בנו במקומו. ובהמשך דבריו כתב: וכיון דשליח לא מצי לפדות גם ב"ד אינם יכולים לפדותו.

ציבור ובית דין משום ערבות

ובשו"ת כתב סופר [חיו"ד, קנב] כתב להסביר דברי אביו הח"ס: דכיון דכל ישראל ערבין זה בזה, וכל אחד מחויב לעשות התפעלות שיקיים כל אחד מישראל מצוה המחויב עליו, וערב אחד בעד חברו מקרי מחויב בה..., ונ"ל משום זה מקרי כהן ולוי מחויב ושייך בדבר, הגם בדנפשי' ליתא מ"מ אית' בדנפשי' מקרי..., ואולי יש לכוון דברי בדברי אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל והדין נייח לנו לקיים מילי דאבוהא אבוהון של ישראל זצ"ל. - והדוחק לפרש כן בדברי החתם סופר הוא גדול, ובפרט שלא יושבה הסתירה לתשובתו

שעה, וכ"ש חיי עולם לזכותו בתורה ומצות. ומהש"ס קידושין אין ראי' נגד זה, דהא דלא אמר דמחייבי ב"ד למפרקיה כמו דאמר גבי מילה, הוא משום דגבי מילה איכא מצוה וחיוב מיוחד לב"ד למול קטנים, כדכתיב המול לכם כל זכר, משא"כ פדיית יתום אינה מצוה מיוחדת לב"ד, רק הוא בכלל הצדקה כפרנסה וחיי עולם שמצווין עליו להחיותו. ותדע שכן הוא, דהרי גם גבי ללמדו תורה אמרינן [שם ע"ב] והיכא דלא אגמרי' אבוה מיחייב איהו למיגמר נפשי' וכו', ולא אמר דאי לא אגמרה אבוה מיחייבי ב"ד, והלא בודאי מצוה על הבי"ד וציבור ללמד את הקטנים תורה וכ"ש ליתומים. ועיין בחו"מ [קסג, ג] דאם אין אביהן של תינוקות יכולין לשכור מלמד, חייבים הקהל לתחן לפי ממון. וע"כ צ"ל דהא דלא אמר מיחייבי ב"ד למיגמרה, היינו משום דלא איירי כאן במ"ע הכללית של צדקה וג"ח להחיותו חיי שעה וחיי עולם, רק במצות לימוד תורה המיוחדת, וע"ז לא כתיב ביחוד חיוב לב"ד. וכן הוא גם לענין פדיון יתום קטן, דצריכין ציבור לפדותו מטעם הנ"ל, ויען שאין מבואר מצוה מיוחדת לענין פדייה, לפדות היתום, לכן לא הזכירו הש"ס, כמו במילה, ודפח"ח.

הקודמת, וכמו שכתב בן הכת"ס בשו"ת שבט סופר [יר"ד, צח]: ולא עלתה ארוכה לזה, במה שכתב בכ"ס להסביר דברי הח"ס דמקרי מחויב בדבר מצד ערבות.

ציבור ובית דין משום צדקה

ומה שנראה ביאור אמיתי בדברי הח"ס, וליישב הסתירה, הוא מש"כ בשו"ת אבני זכרון [ח"ב, צז-ג]: נראה להצדיק את הצדיק, דמה שכ' "והוא מ"ע בפ"ע", אינו ר"ל מחמת פדייה ביחוד, רק כיון דזכות הוא לקטן להיות פדוי, ולכן כ' הש"ך [שה, יא] ובנקוה"כ שם, דאם מת האב יש להב"ד לפדות היתום, וע"כ שפיר כתב הח"ס דגבי גדול לא שייך לומר שזכין לו כיון שאינו רוצה, או אפילו קטן אם יש לו אב לא יפדוהו ב"ד, שהרי החיוב מוטל על האב ויכול לפדותו בכל זמן, אין יכולין הבי"ד והציבור לזכות לו ממון ליטול ממנו המצוה שלא ברצונו. משא"כ יתום קטן שאין לו יד לפדות עצמו אפילו בממון שלו, וכיון דזכות הוא לו להיות פדוי, ודאי מחוייבים הבי"ד והציבור לזכותו במצוה, כמו שמצווין עליו להחיותו ולפרנסו אם הוא צריך, ולקנות לו ציצית ותפילין. ומש"כ הח"ס שזה מ"ע בפ"ע, ר"ל המצות עשה הכללית, והיינו מ"ע של צדקה להחיותו חיי

בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוח אחיעזר
 בנשיאות הגה"צ רבי משה יעקב ווייס שליט"א נאב"ד נוח אחיעזר
 רח' נחשוני 3 (מאתורי כירגבים 9) נוח אחיעזר בני ברק

עולו והתכנסו להילולא דעדיקא
 עם מלאת 30 שנה לעלותו לשמי רום של
 מורינו ורבינו עט"ר הגה"ק עמוד התורה והיראה

אברהם צבי ווייס
 זצוק"ל זיע"א
 נאב"ד נוח אחיעזר, מוח"ס ברכת אברהם
 הגנו בואת להזמין את מע"כ

לסעודת הילולא מרכזית
 אשר תקיים ביום שני אור לג' בסיון תשס"ט בשעה 8:15 בדיוק
 בהיכל בית מדרשינו, רח' נחשוני 3, נוח אחיעזר בני ברק
 בראשות רבנים, אדמו"רים וראשי ישיבות
 ישאו דברים:

הגה"צ רבי **משה יעקב ווייס** שליט"א - נאב"ד נוח אחיעזר
 הרה"צ רבי **ישראל הגר** שליט"א
 בן כ"ק מרח' אדמו"ר מוויז'ניץ שליט"א
 הגה"צ רבי **דוד מאיר ווייס** שליט"א - מחשובי המשפיעים בירושלים
 הגאון רבי **אלי כייץ** שליט"א - רב דקרית יואל סאטמאר בי"ב

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן